

ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИДА ИШСИЗЛАРНИ ЗАМОНАВИЙ КАСБ-ХУНАРГА ЎҚИТИШНИ САМАРАЛИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ

Бакиева Ирода Акбаровна,
ТДИУ, Инсон ресурсларини бошқариш
кафедраси доценти, и.ф.н.

Аннотация. Ушбу мақолада глобал ўзгаришларнинг меҳнат бозорига таъсири, ишсизлик муаммолари ёритилган. Ишсизларни замонавий касб-хунарга ўқитиш масалалари назарий жиҳатдан тадқиқ қилиниб, Тошкент вилоятида ишсизлик даражаси, ишсизларни касбга ўқитиш ва ишга жойлаштириш чора-тадбирлари таҳлил қилинган. Вилоятда ишсизларни замонавий касб-хунарга ўқитиш самарадорлигини ошириш бўйича умумий хулосалар қилиниб, улар асосида таклифлар ишлаб чиқилилган.

Калит сўзлар. Меҳнат бозори, ишсизлик, касб-хунарга ўқитиш, мономарказ, иш билан бандлик

ПУТИ ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПОДГОТОВКИ БЕЗРАБОТНЫХ СОВРЕМЕННЫМ ПРОФЕССИЯМ В ТАШКЕНТСКОЙ ОБЛАСТИ

Бакиева Ирода Акбаровна,
ТГЭУ, доцент кафедры Управления человеческими ресурсами.

Аннотация. В данной статье рассматривается влияние глобальных изменений на рынок труда и уровень безработицы. Теоретически исследованы вопросы обучения безработных современным профессиям, проанализированы уровень безработицы в Ташкентской области, меры профессиональной подготовки и трудоустройства безработных. На основе полученных выводов по повышению эффективности обучения безработных современным профессиям разработаны предложения.

Ключевые слова. рынок труда, безработица, профессиональное обучение, моноцентр, занятость

WAYS OF EFFECTIVELY ORGANIZING TRAINING OF THE UNEMPLOYED FOR MODERN PROFESSIONS IN TASHKENT REGION

Bakieva Iroda Akbarovna
TSUE, associate professor of the
Department of Human Resources Management

Abstract. This article examines the impact of global changes on the labor market and the unemployment rate. The issues of training the unemployed in modern professions were theoretically studied, the unemployment rate in the Tashkent region, measures of vocational training and employment of the unemployed were analyzed. Based on the findings, proposals have been developed to improve the effectiveness of training the unemployed in modern professions.

Key word. labor market, unemployment, vocational training, monocenter, employment

Кириш:

Жаҳонда юз бераётган глобал ўзгаришлар мамлакат иқтисодиётида ҳам ўз аксини топмоқда. Натижада меҳнат бозорида иш берувчиларнинг ёлланма ҳодимларга бўлган талаби ортиб, бу талаблар ходимларнинг таълим, касб ва малака даражалари, амалий тажрибалари ҳамда шахсий хислатларида акс этмоқда. Шу билан бирга, меҳнат бозоридаги трансформациялар бўш иш ўринларида янги шароитларни юзага келтириши натижасида ишчи кучи таклифи уларга бўлган талабдан анча юқори бўлмоқда. Олиб борилган тадқиқотлар шуни кўрсатадики ҳозирги даврда меҳнат бозоридаги муаммолар етарли даражада ўз ечимини топмаган ва ҳозирги кунда юз бераётган ҳодисалар фонида бир қанча салбий тенденциялар, жумладан, мамлакатда ишсизлик даражасининг юқорилиги (2023 йил бошига 8,9 %) [6], малакали кадрларнинг эмиграцияси (8790 нафар) [6], норасмий иш билан бандликнинг юқори даражаси (63 %) [8], иқтисодиётнинг айрим соҳаларида иш ҳақи миқдорининг пастлиги қайд этилган. Ушбу жараёнларга жавобан давлат иш билан бандликни таъминлаш соҳасида чораларни кўради.

Меҳнат бозоридаги кескинликни камайтириш ва минтақаларда ижтимоий-иқтисодий барқарорликни таъминлаш бўйича ишларнинг энг самарали йўналишларидан бири бу ишсиз аҳолини давлат кўмаги билан қайта тайёрлаш ва қўшимча замонавий касб-хунарга таълимини ташкил этишдир.

Адабиётлар шархи:

Хорижий ва ватанимиз фани ҳамда амалиётида ишсизликни камайтиришнинг турли чора-тадбирларига доир бой назарий салоҳият ва катта амалий тажриба тўпланган.

Академик Қ.Х. Абдурахмоновнинг фикрига кўра ишсизлик – ижтимоий-иқтисодий воқеа ҳисобланиб, иқтисодий фаол, меҳнат қилишга лаёқатли ва меҳнат қилишни хоҳлайдиган аҳоли муайян қисмининг товарлар ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатишда иш билан банд бўлмаслиғидир [1].

Н.Р.Саидовнинг тадқиқотларида меҳнат бозори шароитларини тушуниш корхоналарга ўз маҳсулотлари ёки хизматларига бўлган талабни баҳолашга ва ўз фаолиятини тегишли равишда мослаштиришга ёрдам бериши, шу сабабли доимий равишда иш билан бандлик ҳамда ишсизликни таҳлил қилиб бориш зарурати асосланган [2].

Россиялик иқтисодчи олим Ю.Г. Одегов меҳнат бозорида ишчи кучи рақобатбардошлигини ошириш масалалари бўйича тадқиқотларида ишсизларнинг меҳнат бозоридаги рақобатбардошлиги ишчи кучи сифати, шахснинг ижодий имкониятлари, иш билан бандлик ва иш кунни давомийлиги кафолатланганлиги, даромад миқдори билан белгиланишини таъкидлаб ўтган [3].

Шу билан бирга, тадқиқотчи олимлардан Й.Шерман, Р.Ислам ва А.Фосу ўз илмий тадқиқотларида миллий иқтисодиёт учун ҳақиқий муаммо уларнинг иқтисодий ўсиш жараёнида бандлик ўсишини таъминлаш қобилиятининг чекланганлиғидир, деб таъкидлашган [4].

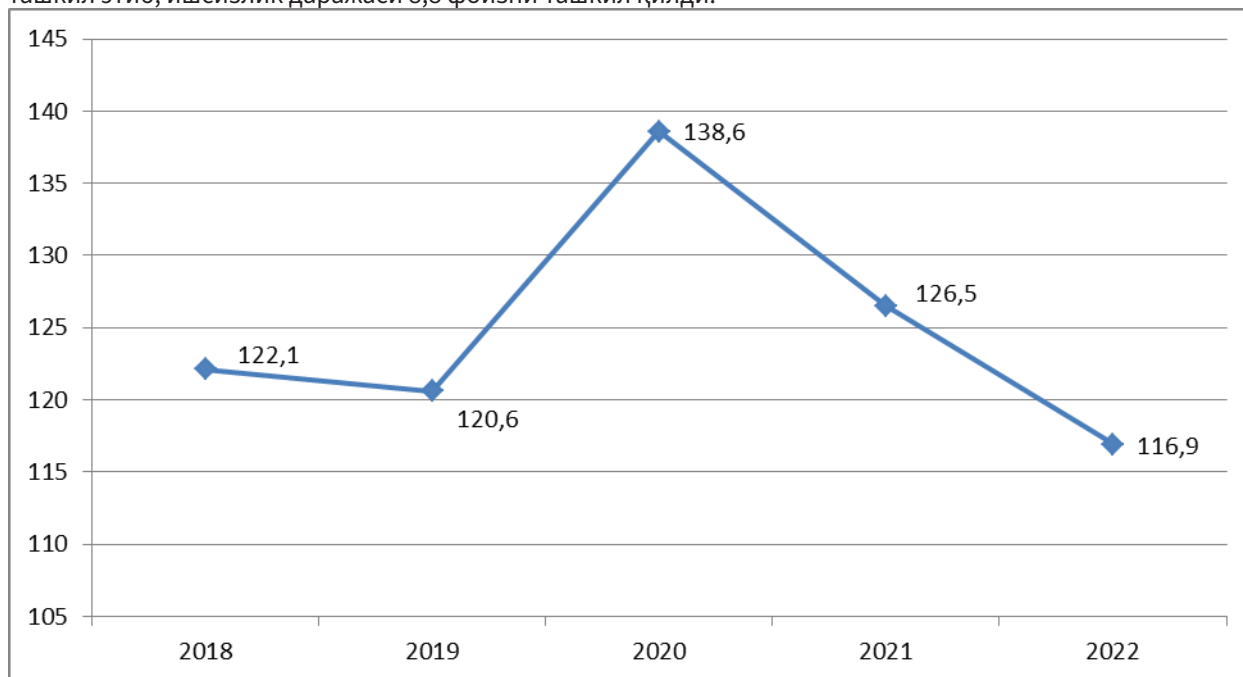
Тадқиқот методологияси:

Илмий тадқиқотда иқтисодий воқелик ва жараёнларни ўрганишнинг турли илмий усуллари: иқтисодий тизимларни таҳлил этишга нисбатан диалектик ёндашув, қиёсий ва тизимли таҳлил, базавий ҳисоб-китоблар ва статистик гуруҳлаш усуллари қўлланди. Тадқиқот ишининг ахборот базаси сифатида Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат статистика агентлиги, Ўзбекистон Республикаси Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлигининг маълумотлари ҳамда қатор оммавий ахборот воситаларининг интернет сайтлари материалларидан фойдаланилди.

Таҳлил натижалари:

2023 йил 1 январ ҳолатида Ўзбекистондаги меҳнат ресурслари сони 19517,5 минг кишини ташкил этди. Мамлакатда 1332,7 минг киши ишга муҳтож бўлиб, ишсизлик даражаси 8,9 фоизни ташкил қилди. Ёшлар орасида ишсизлик даражаси 15,1 фоизни, аёллар орасида эса 13,3 фоизни ташкил этди.

Шу билан бирга, Тошкент вилоятида 2022 йил 1 январ ҳолатида ишсизлар сони 116,9 минг кишини ташкил этиб, ишсизлик даражаси 8,8 фоизни ташкил қилди.

1-расм. Тошкент вилоятида расмий ишсиз аҳоли сони, минг киши.

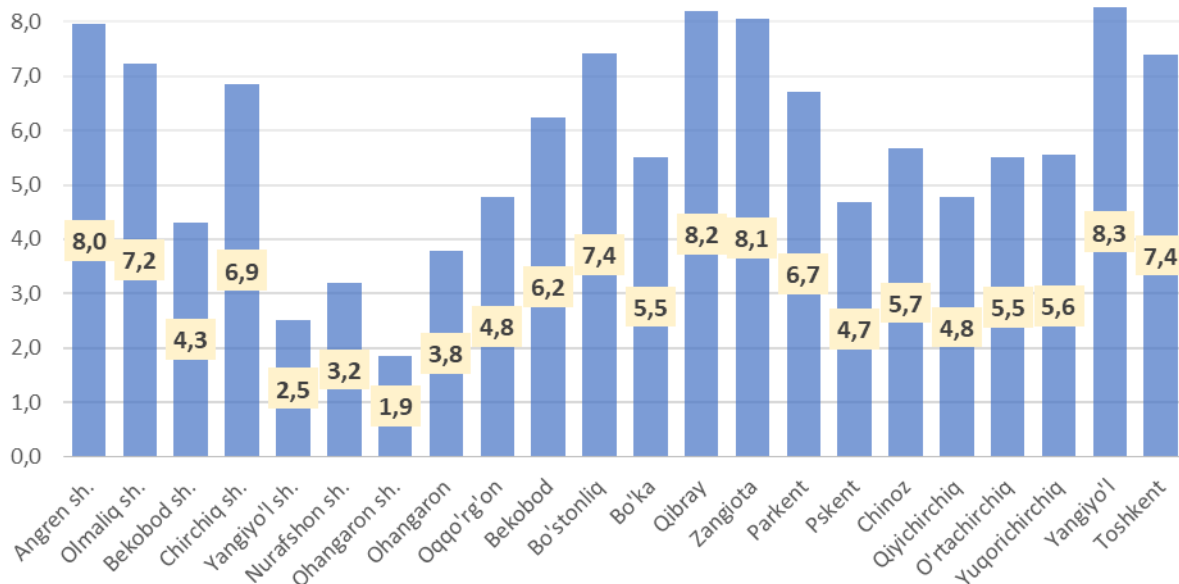
Манба: Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлиги маълумотлари асосида тузилган (www.stat.uz)

► **Mehnat bozori munosabatlari**

Тошкент вилоятида 2018 йилда йилда ишсизлар сони 122,1 минг кишини ташкил этган бўлса, 2019 йилда улар сони 1,5 минг кишига камайиб, 120,6 минг кишига тенг бўлган, 2020 йилда аксинча, улар сони 20,3 минг кишига ортган ҳамда 2021 йилдан бошлаб яна улар сони камайиш тенденциясига эга бўлган ва 2022 йилда вилоятда жами ишлашга муҳтож бўлганлар сони 116,9 минг кишини ташкил қилган.

2022 йилда Тошкент вилояти ҳудудлар бўйича ишсиз аҳоли сони тақсимооти қуйидагича бўлиб, шаҳарлари ичида энг кўп ишсиз аҳоли Ангрен шаҳрига (8,0 минг киши), Олмалиқ (7,2 минг киши), энг ками эса Оҳангарон шаҳри (1,9 минг киши) кишини ташкил этмоқда (2-расм).

2 расм. 2022 йилда Тошкент вилояти ҳудудлар бўйича ишсизлар сони, минг киши

Манба: Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлиги маълумотлари асосида тузилган

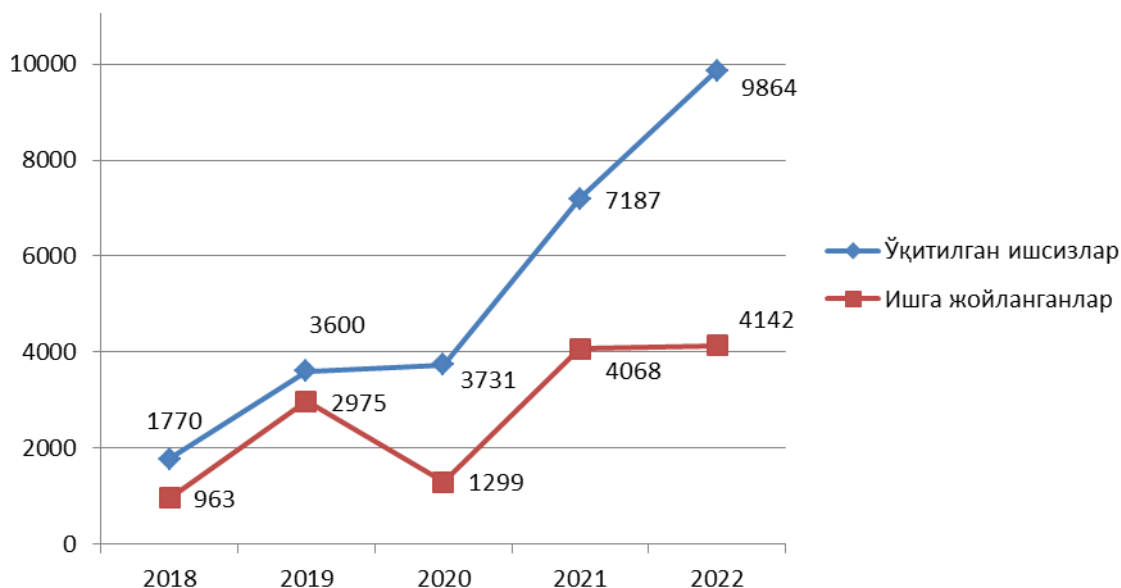
Тошкент вилояти туманлар кесимида қаралса, ишсиз аҳоли сони бўйича Қибрай (8,2 минг киши), Зангота (8,1 минг киши), Янгийўл (8,3 минг киши), Тошкент (7,4 минг киши) ва Бўстонлиқ (7,4 минг киши) туманлари юқори ишсизлик кўрсаткичларига эга.

Хозирги кунда Тошкент вилоятида меҳнат бозорида ишсизликни қисқартириш ва ишчи кучлари рақобатбардошлигини ошириш мақсадида 35 та янги бошланғич профессионал таълим тизимида кадрлар тайёрлайдиган касб-ҳунар мактаблари, 11 та ўрта профессионал таълим тизимидаги коллеж, 17 та ўрта махсус профессионал таълим тизимидаги техникум ташкил этилди.

Сўнгги йилларда мамлакатимизда ишга жойлашишга муҳтож шахсларни касбий тайёрлашни ташкил этиш ва унинг методологиясига нисбатан замонавий қарашлар юзага келди. Янги иқтисодий-ижтимоий шароитда кадрлардан юксак савия, ижодий ташаббус, замонавий иқтисодий фикрлаш, ишнинг янги услуби ва кўникмаларини эгаллаш талаб қилинади. Шунинг учун республикада иш билан банд бўлмаган фуқароларни касбга ўқитиш ва малакасини ошириш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 5 апрелдаги 183-сон қарорига 3-иловада келтирилган „Ишсиз ва иш қидираётган шахсларни касбга тайёрлаш ва қайта тайёрлаш, уларнинг малакасини оширишни ташкил этиш тартиби тўғрисида Низом“ [5] асосида ҳуқуқий таъминланади ва ташкил қилинади.

Тошкент вилояти маҳаллий меҳнат органлари ёрдамида фуқароларни ишга жойлаштириш билан бирга, меҳнат бозоридаги талаб ва таклифни мувофиқлаштириш, ишсиз фуқароларни турли замонавий касбларга тайёрлаш бўйича кўплаб чора-тадбирлар амалга оширилмоқда (3-расм).

3-расм. Тошкент вилоятида ишсиз ва банд бўлмаган фуқароларни замонавий касб-хунарга ўқитилиши ва уларнинг ишга жойлашиш ҳолати, киши.

Манба: Тошкент вилояти Бандлик бошқармаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

Тошкент вилоятида ишсиз ва банд бўлмаган фуқароларни меҳнат бозорининг эҳтиёжидан келиб чиқиб замонавий касб-хунарга ўқитилаётганлар сони сўнгги беш йилликда жадал суръатларда ўсган. 2018 йилда Тошкент вилоятида жами 1770 нафар ишсиз ва банд бўлмаган фуқаролар замонавий касб-хунарга ўқитилган бўлса, 2022 йилга келиб бу кўрсаткич 5,5 баробарга ортиб, 9864 нафарни ташкил этган.

Албатта, замонавий касб-хунарга ўқитилган фуқаролар олдида яна бир муҳим вазифа мавжуд бўлади: иш топиш ва меҳнат даромадига эга бўлиш. Бунда барча тайёрловдан ўтган ишсиз ва банд бўлмаган фуқаролар ҳам муваффақиятга эришишмайди. Чунки, меҳнат бозорида рақобатбардошлик кўрсаткичлари ҳам муҳим ҳисобланади. Тошкент вилоятида замонавий касб-хунарга ўқитилган ишсизлар 2018-2022 йилларда қарийб 5,5 баробар ортган. Бироқ, уларни ишга жойлашиши 4,3 баробарга ортган. Қолган тайёрловдан ўтган фуқаролар эса иш топишда маълум бир қийинчиликларга учрашган.

Хулоса:

Ўрганилаётган муаммони тадқиқ этиш жараёнида Тошкент вилоятида ишга жойлашишга муҳтож бўлганлар сони аввалги даврларга нисбатан камайганлигига қарамай ҳали етарли даражада юқорилиги аниқланди. Ишсизларни меҳнат бозорида рақобатбардошлигини ошириш ва муносиб иш ўринлари билан таъминлаш мақсадида уларни замонавий касб-хунарга ўқитиш бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирлар самарадорлигини ошириш мақсадга мувофиқ.

Тошкент вилоятида ишсизларни замонавий касб-хунарга ўқитишда албатта иш берувчиларнинг талаблари ва ишчи кучларига бўлган эҳтиёжларидан келиб чиқиб "Ишга марҳамат" мономаркази фаолиятини такомиллаштириш, Ўзбекистон Республикаси Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги тизимидаги Тошкент вилоятида жойлашган касб-хунарга ўқитиш марказлари ўқув дастурларни ислоҳ қилиш, вилоятда қисқа муддатли касб-хунарга ўқитиш курслари фаолиятида натижадорликни ошириш ҳамда маҳаллаларда аҳолини касб-хунарга ўқитишнинг ташкилий масалаларини такомиллаштириш мақсадга мувофиқ бўлади. Ушбу чора-тадбирларни амалга оширилиши натижасида ишсизларнинг замонавий касбларни эгаллаши ва битирувчиларнинг ишга жойлашишида муҳим омил бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Қ.Абдурахмонов. (2019) Меҳнат иқтисодиёти: назария ва амалиёт/ Дарслик. –Т.: "FAN", 2019. – 365 бет.
2. N.R.Saidov, Aholini ish bilan bandlik va ishsizlik holati tahlili/ <http://www.laboreconomics.uz> -"Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali" ilmiy elektron jurnali, 2023 йил 2-сон.
3. Одергов Ю.Г. (2015) Экономика труда: учебник – Москва : Альфа-Пресс, 2015.
4. Herman, E. (2014) Working poverty in the European Union and its main determinants: An empirical analysis. Inz. Ekon. 2014, 25, 427–436.

► **Mehnat bozori munosabatlari**

5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 5 апрелдаги 183-сон қарори.
6. www.stat.uz – Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлиги маълумотлари
7. www.mehnat.uz – Ўзбекистон Республикаси Камбағалликни қисқаритиш ва бандлик вазирлиги маълумотлари
8. <https://bugun.uz/2023/04/08/norasmiy-sektorda-band-bolgan-aholi-hisobiga-2022-yilda-byudjetga-deyarli-33-trln-som-mablag-tushmagan-mhti>

